

Explaining the Effects of Micro-Agricultural Activities in the Economic Development of Rural Settlement in Astana Ashrafieh County

Fateme Monajjemi Lahijani ¹, Eisa Pourramzan ^{2*} and Teymor Amar ³

1. Ph.D Student in Geography and Rural Planning, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

2. Associate Professor, Depratment of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran; Tourism Research Center, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

3. Associate Professor, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran; Tourism Research Center, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

* Corresponding Author, pourramzan@iaurasht.ac.ir

Received Date:
04/02/2024

Revise Date:
14/03/2024

Accepted Date:
24/10/2024

Published Date:
20/03/2025

Article Info

Abstract

Micro-agricultural activities are carried out as a side and complementary activity with characteristics such as small farm size, personal ownership, provision of basic needs, stable income and employment, low cost, local supply and regional micro-farming along with the main activity of rice cultivation. Purpose of this research is to determine the effects of micro-agricultural activities in the economic development of the villages of Astana Ashrafieh. The Descriptive-analytical research method and required information is obtained through documentary sources and field studies. The statistical population of the research is the users of 16 villages with the largest (30 hectares and more) cultivated area in the two central and Kiashahr parts of Astana Ashrafieh County. Therefore, 350 people active in the field of micro-agricultural activities were selected as a statistical sample using random-quota sampling. The findings showed that the effects of micro-agricultural activities in the economic development of the sample villages were high, so that the weighted average in the economic welfare index was 4.00, economic security was 4.01, and employment quality was 4.03. There is a relationship between micro-agricultural activities with an increase in income of 0.315 and with employment of 0.293, which is significant with a confidence level of 99% and an error of 0.01, and the effects of micro-agricultural activities in the economic development of the beneficiary villages Vectoring as a side activity is significant. Granting low-interest banking facilities, building local markets, forming a value chain, building conversion and complementary industries are practical solutions for the development of micro-agricultural activities.

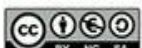
Keywords: Village, Micro-Agricultural Activities, Sustainable Employment, Increasing Income, Astane Ashrafieh County

Articles extracted from Thesis
Volume 5, Issue 18, winter 2024
Pages 1-16

Cite this article:

Monajjemi Lahijani, F., Pourramzan, E., & Amar, T. (2024). Explaining the Effects of Micro-Agricultural Activities in the Economic Development of Rural Settlement in Astana Ashrafieh County. *Journal of Economic Geoghraphy Research*, 5 (18), 1-16.

 <https://doi.org/10.30470/jegr.2024.2024997.1161>

2821-2266 © University of Zanjan.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0/License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Micro-agricultural activities are a type of family exploitation and include activities that take place alongside the main activity of the villagers, which is rice cultivation. This form of activity is carried out by the family workforce, in small-sized and small-scale lands of less than two to three thousand square meters and for about nine to ten months of the year, so that its economic effects are very appropriate and significant considering the sales market. The expansion of micro-agricultural activities in the peri-urban villages of Astana Ashrafieh has had a positive effect on the economy and rural development of this area, so that it has led to an increase in the income and employment of the villagers. Also, these activities preserve and improve the city's natural resources and environment, because micro-farming pollutes the environment less due to less use of chemicals and higher productivity. Based on this, it can be stated that the expansion of micro-agricultural activities in the villages of Astana Ashrafieh is of great importance and the need for proper attention and support is felt in order to achieve sustainable rural development.

Methodology

In terms of practical purpose, the nature of this research is descriptive and analytical, and in terms of data collection, it is quantitative and qualitative. Its information has been obtained through documentary sources and field studies in the form of a questionnaire tool. The statistical population of the current research is 16 villages with the largest area under cultivation of micro-agricultural activities in the city of Astana Ashrafieh, in order to determine the effects of micro-agricultural activities in the economic development of the villages of Astana Ashrafieh, a quota random sampling method was used. Based on this, 350 people who benefited in this field were selected as a statistical sample and completed the questionnaire. Data analysis was performed through descriptive and inferential statistics and data processing with SPSS software.

Results and discussion

In order to determine the economic effects of micro-agricultural activities in the rural settlements of Astana Ashrafieh, three indicators of economic well-being, economic security and employment quality have been used. Economic well-being is one of the important factors that have the greatest impact on doing micro-agricultural activities and improving the economy of rural households. In order to measure the impact of micro-agricultural activities on the economic well-being of the benefiting villagers, 15 items have been used, which show the high impact of this activity on the desired index, so that among the items examined, the effect of farming and producing agricultural products on increasing the family's well-being With an average of 4.06, the effect of cultivation and production of agricultural products on family employment with an average of 4.05 and the effect of cultivation and production of agricultural products on increasing family income with an average of 4.04 are ranked first to third. The measurement of the impact of micro-agricultural activities on the economic security of the rural households of Astana Ashrafieh city was carried out using 4 items, based on the results obtained, the impact of banks' support through the payment of facilities on the economic security of farmers with an average of 4.10 in the rank First, the effect of product price fluctuations on the economic security of farmers is ranked fourth in terms of effectiveness with an average of 3.97. Micro-agricultural activities have also had a great impact on the quality of employment of the beneficiary households, so that this index with 3 items, the effect of cultivation and production of agricultural products on the savings of villagers with an average of 4.07, the variety of jobs created from the cultivation and production of agricultural products with an average 4.04 and the level of satisfaction with the income from cultivation and production of agricultural products was measured with an average of 3.97, which shows the high impact of micro-agricultural activities on the quality of employment of households active in this family exploitation method.

Conclusion

There is a relationship between micro-agricultural activities with an increase in income by 0.315 and with employment by 0.293, which is significant with a confidence level of 99% and an error of 0.1, and micro-agricultural activities in the economic development of beneficiary villages as a Side activity has a significant role. Granting low-interest banking facilities, building local markets and marketing networks, forming value chains, building conversion and complementary industries are some of the ways to expand this activity.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

تبیین اثرات فعالیت‌های خرد کشاورزی در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان آستانه‌اشرفیه

فاطمه منجمی لاهیجانی^۱، عیسی پوررمضان^{۲*} و تیمور آمار^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
۲. دانشیار، گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران؛ مرکز تحقیقات گردشگری، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
۳. دانشیار، گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران؛ مرکز تحقیقات گردشگری، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

تاریخ دریافت:	تاریخ بازنگری:	تاریخ پذیرش:	تاریخ انتشار:
۱۴۰۲/۱۱/۱۵	۱۴۰۲/۱۲/۲۴	۱۴۰۳/۰۸/۰۳	۱۴۰۳/۱۲/۳۰

اطلاعات مقاله چکیده

فعالیت‌های خرد کشاورزی نوعی فعالیت جنبی است که با اندازه مزارع کوچک، مالکیت شخصی، تأمین نیازهای اساسی، درآمد و اشتغال پایدار، هزینه پایین، عرضه محلی و خرد ناحیه‌ای، در کنار فعالیت اصلی کشت برنج انجام می‌شود. هدف پژوهش حاضر تعیین اثرات فعالیت‌های خرد کشاورزی در توسعه اقتصادی روستاهای شهرستان آستانه‌اشرفیه است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و اطلاعات مورد نیاز از طریق منابع اسنادی و مطالعات میدانی بدست آمده است. جامعه آماری بهره‌برداران ۱۶ روستای دارای بیشترین (۳۰ هکتار و بیشتر) سطح زیرکشت در دو بخش مرکزی و کیاشهر شهرستان آستانه‌اشرفیه بوده است. بنابراین تعداد ۳۵۰ نفر از افراد فعال در حوزه این فعالیت به عنوان نمونه آماری به روش نمونه‌گیری تصادفی-سهمیه‌ای انتخاب شدند. یافته‌ها نشان داد اثرات حاصل از انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی در توسعه اقتصادی روستاهای نمونه در حد زیاد، به طوری که میانگین وزنی آن در شاخص رفاه اقتصادی ۴/۰۰، امنیت اقتصادی ۴/۰۱ و کیفیت اشتغال ۴/۰۳ بوده است. بین فعالیت‌های خرد کشاورزی با افزایش درآمد ۰/۳۱۵ و با اشتغال ۰/۲۹۳ رابطه وجود دارد که با سطح اطمینان ۹۹٪ و خطای ۰/۰۱ معنی‌دار بوده و اثرات فعالیت‌های خرد کشاورزی در توسعه اقتصادی روستاهای بهره‌بردار به عنوان یک فعالیت جنبی، قابل توجه است. اعطای تسهیلات بانکی کم‌بهره، احداث بازارچه‌های محلی، تشکیل زنجیره ارزش، احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی از راهکارهای عملی برای توسعه فعالیت‌های خرد کشاورزی است.

مقاله برگرفته از رساله دکتری
دوره ۵، شماره ۱۸، زمستان ۱۴۰۳
صص ۱-۱۶

کلید واژه‌ها: روستا، فعالیت‌های خرد کشاورزی، اشتغال پایدار، افزایش درآمد، شهرستان آستانه‌اشرفیه.

pourramzan@iaurasht.ac.ir

*نویسنده مسئول:

ارجاع به این مقاله: منجمی لاهیجانی، فاطمه؛ پوررمضان، عیسی؛ و آمار، تیمور. (۱۴۰۳). تبیین اثرات فعالیت‌های خرد کشاورزی در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان آستانه‌اشرفیه. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، ۵ (۱۸)، ۱-۱۶.

 <https://doi.org/10.30470/jegr.2024.2024997.1161>

2821-2266 © University of Zanjan.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0/License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

بیان مسئله

کشاورزی از بخش‌های مهم اقتصادی است که در توسعه‌ی کشورها و مناطق مختلف نقش کلیدی داشته و علاوه بر تأمین نیازهای غذایی و تهیه مواد اولیه برای صنایع، نقش مهمی در استقلال سیاسی کشور ایفا می‌کند (مرادی و همکاران، ۱۳۹۷). اهمیت بخش کشاورزی در توسعه اقتصادی هر کشور، چه ثروتمند و چه فقیر بیانگر این واقعیت است که کشاورزی به مثابه اولین بخش اقتصاد و عرضه‌کننده عوامل اساسی زندگی بشر و بخش‌های دیگر اقتصاد است. مناطق روستایی بستر تولید محصولات کشاورزی محسوب می‌شوند؛ بنابراین نگرش برنامه‌ریزان به کشاورزی نباید تنها به مثابه نوعی ماشین تولید باشد (قنبری و همکاران، ۱۳۹۸). تقویت بخش کشاورزی همواره در برنامه‌های توسعه ملی کشور مطرح بوده و این بخش، نقش مهمی در توسعه نواحی روستایی داشته؛ چرا که بخش کشاورزی جایگاه انکارناپذیری در ایجاد اشتغال مؤثر در نواحی روستایی دارد (رحیمیان و همکاران، ۱۴۰۰). بخش کشاورزی که اقتصاد اصلی روستا بر پایه آن شکل گرفته، با توجه به سهم ۷ درصدی در GDP و سهم وزنی رشد اقتصادی ۲/۶۸ درصدی در رشد اقتصادی ۳/۰۸ درصدی کل کشور در سال‌های ۱۳۹۹، بعد از گروه‌های صنایع معادن و خدمات در رتبه سوم اهمیت از نظر اثرگذاری مستقیم بر اقتصاد ملی قرار دارد (قاسمی و کهنوجی، ۱۴۰۰). از سوی دیگر توسعه کشاورزی در بستر توسعه روستاها ضمن اینکه امکان بهره‌برداری بهینه از منابع آب‌و خاک و منابع انسانی مستقر در مناطق روستایی را فراهم می‌آورد، در ایجاد ساختار اقتصادی مناسب و روند مطلوب توسعه ملی کشور نیز تأثیرات غیرقابل انکاری را خواهد داشت (مومن پورآکردی و همکاران، ۱۴۰۱). همچنین کشاورزی به مثابه منبع اصلی تأمین معیشت و ایجاد کننده فرصت‌های شغلی و اقتصادی نقش و اهمیت اساسی در حیات و توسعه روستایی دارد، تا آنجا که در بسیاری از روستاها، مهم‌ترین عامل ثبات و امنیت سیاسی اجتماعی و اقتصادی به شمار می‌رود (قنبری و همکاران، ۱۳۹۸). به دلیل ارتباط تنگاتنگ روستا و کشاورزی پیامدهای توسعه در زمین‌های خرد طی چند سال بر اقتصاد روستایی و معیشت کشاورزان نمایان می‌شود و تداوم آن موجب تغییر کارکرد و شیوه معیشت می‌شود (شعبانعلی فمی و همکاران، ۱۳۹۸).

در طی سال‌های گذشته تأکید بر سیاست تأمین غذا، خودکفایی اشتغال‌زایی و کاهش فقر فعالیت‌های کشاورزی خرد در مناطق مختلف ایران را بدون توجه به مزیت‌ها و پایداری منابع پایه گسترش داده و موجب تخصیص‌های نادرست منابع و آمایش نامناسب فعالیت‌های کشاورزی شده است (سلامی و همکاران، ۱۳۹۷). ضرورت ایجاد می‌نماید که مناطق کشاورزی خرد از لحاظ میزان توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی شناسایی شوند تا با برنامه‌ریزی‌های دقیق در راستای رسیدن به توسعه پایدار کشاورزی اقدام شود. از آنجا که مشکلات و مسائل موجود در بخش کشاورزی خرد، بسته به هر منطقه متفاوت می‌باشد، لازم است توجه خاصی به برنامه‌ریزی منطقه‌ای و محلی نمود تا اولویت‌های موجود در هر منطقه به طور دقیق مشخص گردد (مرادی و همکاران، ۱۳۹۴). از آنجا که بخش کشاورزی خرد از نظر تأمین نیازهای غذایی، مردم تأمین مواد اولیه صنایع اشتغال افراد و ایجاد درآمد اهمیت دارد، ثبات و استمرار بخش کشاورزی از عوامل عمده کمک کننده به ثبات اجتماعی و رشد اقتصادی جامعه به شمار می‌آید. به باور اقتصاددانان، وجود یک بخش کشاورزی پیش‌رو و نیرومند از ضروریات فرآیند توسعه اقتصادی بوده و تا زمانی که موانع توسعه این بخش فراهم نشود، سایر بخش‌ها نیز به شکوفایی و توسعه دست نخواهند یافت (مرادی و همکاران، ۱۳۹۷). در کشاورزی خرد، استفاده نادرست از اراضی بدین معنی است که از زمین و آب به اندازه توان یا پتانسیل آن استفاده نمی‌شود. این مسئله حاصل استفاده غیرمنطقی انسان از اراضی می‌باشد. بررسی روند توسعه در کشورهای دارای توسعه پایدار روستایی نمایانگر اهمیت برنامه‌ریزی و ارزیابی منابع زیست‌محیطی است (مرام و همکاران، ۱۳۹۵).

استان گیلان در شمال ایران، به دلیل شرایط محیطی مناسب، تنوع آب‌وهوایی، آب فراوان، خاک حاصلخیز و دانش بومی یکی از مهمترین مناطق کشور است که بیشتر جمعیت فعال نواحی روستایی آن در بخش کشاورزی اشتغال دارند. شهرستان آستانه‌اشرفیه در شرق استان گیلان با دارا بودن شرایط مناسب محیطی، نظیر اراضی مسطح و هموار، آب فراوان، خاک مرغوب حاصل از رسوبات رودخانه سفیدرود و قرار گرفتن در حاشیه یکی از مهمترین شبکه‌های ارتباطی استان، از مهمترین شهرستان‌های استان گیلان در

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۵، شماره ۱۸، ۱-۱۶، زمستان ۱۴۰۳.

کشت و تولید محصولات کشاورزی به ویژه محصولات زراعی و جالیزی نظیر: برنج، بادام‌زمینی، کدو تنبل، خیار، گوجه، فلفل سبز و غیره است. در شهرستان آستانه‌اشرفیه در کنار فعالیت اصلی روستاییان یعنی کشت و تولید برنج، فعالیت‌های دیگری انجام می‌شود که به فعالیت‌های جنبی و خرد کشاورزی مرسوم است. فعالیت‌های خرد کشاورزی، نوعی شیوه بهره‌برداری خانوادگی است و شامل فعالیت‌هایی است که در کنار فعالیت اصلی، یعنی کشت برنج، توسط نیروی کار خانواده و به ویژه زنان، در اراضی با اندازه کوچک (کمتر از ۲۰۰۰ تا ۳۰۰۰ مترمربع)، در حدود ۹ تا ۱۰ ماه از سال توسط روستاییان به دلیل شرایط مناسب محیطی، موقعیت جغرافیایی و سایر مؤلفه‌های توسعه کشاورزی، انجام می‌شود؛ به طوری که اثرات اقتصادی آن با توجه به کیفیت محصولات، نحوه عرضه، قیمت و بازار فروش بسیار مناسب، قابل توجه می‌باشد. هدف این پژوهش تعیین اثرات اقتصادی فعالیت‌های خرد کشاورزی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان آستانه‌اشرفیه است. بر این اساس، پژوهش حاضر درصدد پاسخگویی به این سؤال اصلی است که اثرات فعالیت‌های خرد کشاورزی در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان آستانه‌اشرفیه تا چه حد می‌باشد؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

کشاورزی خرد یکی از روش‌های رایج برای کشاورزی محسوب می‌شود. این نوع کشاورزی جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی دارد و سبب مقاومت کشاورزی در برابر شوک‌های بازار می‌شود. کشاورزی خرد می‌تواند سهم مناسبی برای تولید غذا را به دنبال داشته باشد. فعالیت‌های خرد کشاورزی به دلیل سادگی و امکان انجام در اراضی کوچک، به عنوان یک فعالیت مهم در تأمین غذا و توسعه پایدار مورد توجه قرار گرفته است. این فعالیت می‌تواند به حفظ منابع طبیعی، ایجاد فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی و شهری و بهبود امنیت غذایی و تغذیه جامعه کمک کند (Syahza et al, 2021). تیسفای^۱ و همکاران (۲۰۲۱)، الابی^۲ و همکاران (۲۰۲۱) و هورنی^۳ (۲۰۲۰) نشان دادند که در سال‌های اخیر، کشاورزی خرد به طور فزاینده‌ای در میان کشاورزان کوچک در مناطق گرمسیری و نیز مناطق نیمه گرمسیری ترویج یافته است. گریبتوس^۴ (۲۰۲۱)، آریال^۵ و همکاران (۲۰۲۱) و ابگونده^۶ و همکاران (۲۰۲۰) بیان داشتند که توسعه عمومی، منبع اصلی خدمات برای کشاورزان خرد در کشورهای در حال توسعه است. توسعه عمومی برای کشاورزان خرد در طول مسیر با مشکلاتی مواجه می‌باشد. این حالت منجر به تمرکز خدمات بر بخش کشاورزی در مقیاس کوچک و اخیراً بر روی کشاورزان اسکان داده شده از برنامه‌های اصلاحات ارضی شده است. فولا^۷ و همکاران (۲۰۲۱) و گوینگ^۸ و همکاران (۲۰۲۰) اثبات کردند که کارایی را به عنوان توانایی تولید سطح معینی از خروجی با کمترین هزینه تعریف می‌نمایند. کارایی را می‌توان به دو مفهوم بازده فنی و کارایی تخصیصی در مزارع خرد تقسیم کرد. بهره‌وری فنی، توانایی مزرعه خرد برای تولید حداکثر سطح خروجی با توجه به سطح مشابهی از نهاده‌های تولید است. موزکنی^۹ و همکاران (۲۰۲۲) و ژانگ^{۱۰} و همکاران (۲۰۲۰) اثبات کردند که تراکم پوششی نمی‌تواند به راحتی توسط کشاورزان در مقیاس کوچک اعمال شود. این موضوع به دلیل محدودیت منابع مالی برای سرمایه‌گذاری در علف‌کش‌ها و مکانیزاسیون می‌باشد. به طور کلی، مالکیت‌های کوچک گزینه‌های محدودی در خصوص تراکم پوششی دارند. موانع رایج پذیرش کشاورزی در سطح کوچک در سراسر جهان مشابه است. این نوع کشاورزی شامل فقدان آموزش، مهارت و دانش هستند.

1. Tesfaye
2. Allaby
3. Hornby
4. Grebitus
5. Aryal
6. Abegunde
7. Fola
8. Gowing
9. Muzekenyi
10. Zhang

تبیین اثرات فعالیت‌های خرد... / منجمی لاهیجانی و همکاران

سرمایه‌گذاری بالقوه بالا هزینه‌ها و مزایای آن در فعالیت‌های خرد کشاورزی قابل توجه است. دارچو^۱ و همکاران (۲۰۲۲)، شوکت^۲ (۲۰۲۲) و مارکاسی^۳ و همکاران (۲۰۲۰) اثبات کردند که تغییر اقلیم به طور مستقیم بر کل بخش کشاورزی خرد تأثیر می‌گذارد. این تغییر می‌تواند به صورت مثبت و منفی باشد. مثبت (برای مثال، مناطق تولید کشاورزی گسترش می‌یابد) یا منفی (برای مثال، به صورت ارگانیک‌تر است یا بلایایی مانند استرس گرمایی). کشورهای در حال توسعه به طور خاص تحت تأثیر این تغییر اقلیم قرار گرفته اند. از سوی دیگر اقلیم بر تولید ناخالص داخلی اثرگذار بوده است. در این میان سهم بالاتری از کشاورزی در تولید ناخالص ملی به کشاورزی خرد بستگی دارد. ماکسیم^۴ (۲۰۲۳) و ونز^۵ و همکاران (۲۰۲۰) بر این اساس استدلال کردند که شیوه‌های کشاورزی خرد قادر به ارائه یک نتیجه برد-برد در کشورهای در حال توسعه است. در کشاورزی خرد، هم‌افزایی بالقوه و یا منافع مشترک نیز ممکن است ایجاد شود. این مسائل اهمیت برنامه‌ریزی صحیح و اجرای دقیق را برای این نوع از کشاورزی نشان می‌دهد. کشاورزان به طیف وسیعی از این نوع کشاورزی متکی هستند (برای مثال، شرکای تحقیق و توسعه، سیستم‌های حاکمیتی پاسخگو و سیاست حمایتی کشاورزی) و باید یک ابتکار بلندمدت در این خصوص داشته باشند. جیمنز^۶ و همکاران (۲۰۱۹) و مک دوگال^۷ و همکاران (۲۰۱۹) اثبات کردند که مکانیزاسیون کشاورزی، زمانی که به دقت به کار گرفته شود بهره‌وری در زمین‌های خرد را به همراه دارد. شرایط و درآمد به بهبودهای زیادی در بهره‌وری کشاورزی خرد بستگی دارد. دو اقدام حیاتی برای رشد سریع بهره‌وری کشاورزی عبارتند از اصطلاحات ارضی و مکانیزاسیون در مقیاس کوچک. برای این منظور مشارکت در مکانیزه کردن تولیدات کشاورزی در مقیاس کوچک باید افزایش یابد. با استفاده از راهبردهایی مانند یارانه به کشاورزان، تشکلهای تعاونی کشاورزی و بهره‌برداران کشاورزی برای خرید ماشین‌آلات کشاورزی می‌توان توسعه کشاورزی خرد را توسعه داد. ون نوپن^۸ (۲۰۲۱) و امپانگا^۹ و همکاران (۲۰۲۱) اثبات کردند که بخش کشاورزی در مقیاس خرد، نقش مهمی در تأمین غذا و معیشت بسیاری ایفا می‌کند و اهمیت کشاورزی در مقیاس کوچک را در بسیاری از کشورها برجسته می‌کند. اکثر خانوارها به کشاورزی در مقیاس کوچک برای تغذیه متکی هستند. کشاورزان در مقیاس خرد بخش مهمی از جامعه کشاورزی را تشکیل می‌دهند. فعالیت‌های خرد کشاورزی دارای انواع گوناگونی شامل موارد زیر است:

- **کشاورزی شهری**^{۱۰}: در این نوع فعالیت، محصولات کشاورزی در محیط‌های شهری و پیراشهری تولید می‌شوند. این فعالیت شامل تولید محصولات زراعی مانند صیفی‌جات، سبزیجات، سبزه‌ها و همچنین پرورش حیواناتی مانند مرغ، قرقاول و ماهی است. کشاورزی شهری علاوه بر تأمین نیازهای غذایی جامعه، بهبود شهرسازی و کاهش آلودگی هوا و آب شهری نیز می‌تواند کمک کند (حسین‌نیا و همکاران، ۱۳۹۵).

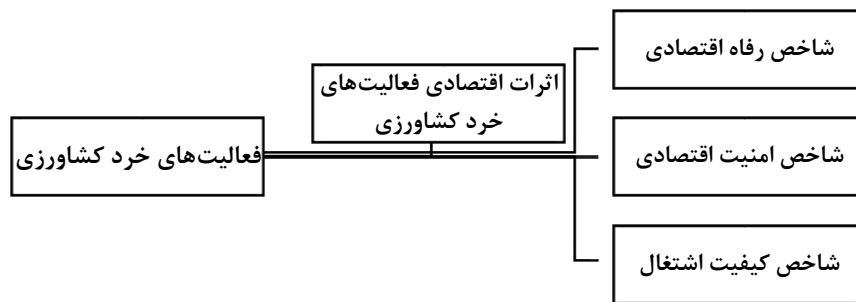
- **باغبانی خانگی**: این فعالیت شامل کاشت و پرورش محصولات کشاورزی در حیاط خانه یا فضای کوچکی است که در دسترس خانواده قرار دارد. باغبانی خانگی به عنوان یک فعالیت آسان و ارزان قابل انجام است و می‌تواند به تأمین نیازهای خانواده به محصولات تازه و سالم کمک کند (ابگوند و همکاران، ۲۰۲۰).

1. Darcho
2. Shouket
3. Marcacci
4. Maoxian
5. Wens
6. Jiménez
7. McDougall
8. Van Noppen
9. Mpanga
10. Urban Agricultur

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۵، شماره ۱۸، ۱-۱۶، زمستان ۱۴۰۳.

- کشاورزی عمومی: در این نوع فعالیت، محصولات کشاورزی در فضاهای عمومی مانند پارک‌ها، میدان‌ها و ایستگاه‌های راه‌آهن تولید می‌شوند. این فعالیت که به عنوان کشاورزی شهری عمومی نیز شناخته می‌شود، به منظور بهبود زیبایی شهر و ارائه محصولات تازه و سالم به جامعه محلی استفاده می‌شود (ملکی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹).

- کشاورزی عمودی: در این نوع فعالیت، محصولات کشاورزی در سطح عمودی تولید می‌شوند. از جمله روش‌های کشاورزی عمودی می‌توان به کشت در سقف فضاهای بسته مانند گلخانه‌ها یا نصب سیستم‌های هیدروپونیک اشاره کرد. این روش‌ها نه تنها فضای کمی را برای تولید محصولات کشاورزی نیاز دارند، بلکه بهره‌وری آب و انرژی را نیز افزایش می‌دهند (عربزاده و همکاران، ۱۴۰۱). در مطالعه حاضر فعالیت خرد کشاورزی به صورت سنتی صورت می‌گیرد. فعالیت خرد کشاورزی سنتی به عنوان یک فعالیت اقتصادی و اجتماعی مهم در مناطق روستایی و جوامع بومی شناخته می‌شود. این نوع کشاورزی به جوامع محلی کمک می‌کند تا منابع طبیعی خود را مدیریت کنند و درآمد و اشتغالزایی مناسبی را برای اعضای جامعه فراهم کنند (ابگوند و همکاران، ۲۰۲۰). علاوه بر این، فعالیت خرد کشاورزی به حفظ تنوع زیستی و حفاظت از محیط زیست کمک می‌کند و در دستیابی به امنیت غذایی محلی نقش مهمی ایفا می‌کند (هورنی، ۲۰۲۰).

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

در زمینه پیشینه موضوع، پژوهشی‌هایی توسط محققین داخلی و خارجی انجام شده است. مک دوگال و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «کشاورزی شهری در مقیاس کوچک منجر به بازده بالا می‌شود» نشان دادند که کشاورزی خرد در کشورهای توسعه یافته در تولید محصولات فاسد شدنی با ارزش بالا، مانند سبزیجات، در نزدیکی محل مصرف نهایی آن‌ها مؤثر است. هورنی (۲۰۲۰) در پژوهشی جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی تولید کشاورزی در مقیاس کوچک و پیامدهای اصلاحات ارضی با اشتغال فشرده را بررسی و نشان داد که کشاورزان مقیاس کوچک با تعداد زیادی از محدودیت‌ها روبرو هستند. ابگوند و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «جریان‌سازی کشاورزی هوشمند با آب‌هوا در سیستم‌های کشاورزی در مقیاس کوچک: ارزیابی کاربردی ناپارامتریک» اظهار داشتند که در سازگاری اقتصادی، کشاورزان خرد اولویت بالایی از خود نشان دادند. بر اساس سازگاری اجتماعی، کشاورزان عملکرد بالایی داشتند. پائودل^۲ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی به مکانیزاسیون مزرعه در مقیاس کوچک متمایز در تپه‌های نپال پرداختند و بیان کردند که زمین، اطلاعات، بازارها، آموزش، خدمات ترویجی و اعتبارات کشاورزی در زمین‌های خرد کشاورزی بهتر عمل می‌کند و پذیرش فناوری‌های کشاورزی، از جمله مکانیزاسیون مزرعه تأثیر منفی می‌گذارد. ژانگ و همکاران (۲۰۲۰) به تحلیل بهره‌وری نیروی کار کشاورزی در مقیاس کوچک و تأثیر آن بر حفاظت از چشم‌انداز کشاورزی در مناطق کوهستانی چین پرداخته و به این نتیجه رسیدند که کارگران روستایی به طور مداوم در بخش کشاورزی خرد اقدام به ایجاد گزینه‌های تولیدی می‌کنند. مارکاسی و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «کشاورزی در مقیاس بزرگ در مقابل کشاورزی در مقیاس کوچک: تفکیک اثرات نسبی سیستم کشاورزی»، دریافتند که مزیت کشاورزی خرد در انعطاف‌پذیری آن نسبت به عوامل تولید و شرایط زیستی و آب‌وهوایی

1. Vertical Farming
2. Paudel

تبیین اثرات فعالیت‌های خرد... / منجمی لاهیجانی و همکاران

می‌باشد. تنوع زیستی زمین‌های کشاورزی آفریقا تمایل به کشاورزی خرد را بیشتر نشان می‌دهد. ونز و همکاران (۲۰۲۰) به شبیه‌سازی تصمیمات سازگاری کشاورزی در مقیاس کوچک در پاسخ به خطر خشکسالی: یک مدل تجربی مبتنی بر عامل، برای کنیا نیمه خشک، پرداخته و نشان دادند که درک نوسانات خطر خشکسالی در طول زمان در این کشاورزی خرد بهتر دیده می‌شود. تحولات اجتماعی-اقتصادی و رفتارهای سازگارانه در کشاورزی خرد دارای قاعده بهتری می‌باشد. مائولانا و کانای^۱ (۲۰۲۰) توسعه مدل‌های کشاورزی دقیق برای کشاورزی متوسط و کوچک در اندونزی را بررسی و نشان دادند که دستگاه‌های سنجش از راه دور و دستگاه‌های اینترنت اشیا برای کشاورزی خرد بسیار مهم می‌باشد. افزایش بهره‌وری کشاورزی اندونزی در کشاورزی خرد، در سطح بهتری دیده می‌شود. وودهیل^۲ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «آینده کشاورزی خرد» نشان دادند که موارد اجتناب‌ناپذیری در مورد جهت آینده سیستم‌های غذایی در کشاورزی خرد وجود ندارد. سیستم‌های غذایی با نیازهای بهداشتی در کشاورزی خرد به خوبی دیده می‌شود. انیفاد^۳ و همکاران (۲۰۲۱) در بررسی مشکلات مؤثر بر کشاورزان خرده‌پا در بازاریابی محصولات کشاورزی در مناطق روستایی به این نتیجه رسیدند که بخش کشاورزی خرد به عنوان حیاتی‌ترین بخش اقتصاد است که تعداد زیادی از آن را در اختیار دارد. بازاریابی جزء جدایی‌ناپذیر هر مزرعه خرد موفق و اقتصادی است. محصولات کشاورزی در بازار عمدتاً محصولات غذایی بوده است. شوکت (۲۰۲۲) در پژوهشی به اثرگذاری توسعه فعالیت‌های خرد کشاورزی بر اساس سطوح همسایگی در پاکستان پرداخته و به این نتیجه رسید که فعالیت‌های خرد کشاورزی در لاهور یک ابزار مناسب برای رشد پتانسیل محلی بود. ارزیابی پتانسیل‌ها و محدودیت‌های کشاورزی شهری، بخش مهمی از تصمیم‌گیری برای توسعه فعالیت‌های خرد کشاورزی در لاهور است. پوررمضان (۱۳۹۴) به تحلیل نقش شیوه بهره‌برداری خانوادگی در اقتصاد خانوارهای روستایی شهرستان آستانه‌اشرفیه با تأکید بر محصولات باغی پرداخته و به این نتیجه رسیده که شیوه بهره‌برداری خانوادگی در این محدوده سابقه نسبتاً زیادی داشته و بیشتر در مزارع با اندازه‌های بسیار کوچک و با مالکیت خصوصی انجام می‌شود که به عنوان فعالیتی جنبی، رضایت نسبی روستاییان را از نظر اقتصادی به همراه داشته و نقش آن در درآمد و بهبود معیشت روستاییان متوسط به بالا بوده است. آجلی و اسکویی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «پدافند غیرعامل تأمین امنیت غذایی از منظر کشاورزی سنتی و خرد» اظهار داشتند که نسل‌های متوالی از کشاورزان بومی، سامانه‌های کشاورزی پرتنوعی را خلق کرده‌اند که با موقعیت محلی و منابع موجود سازگار بوده و برای قرن‌ها به حیات خویش ادامه داده‌اند. آقایی جوبنی و همکاران (۱۳۹۹) در بررسی راهکارهای ساماندهی اراضی خرد شده کشاورزی آذربایجان شرقی بیان داشتند که کشاورزی دارای بالاترین اولویت برای ساماندهی و جلوگیری از خرد شدن اراضی می‌باشد و در اولویت‌های بعدی انتقال قطعات به وراثت، به صورت مشاع بدون اجازه قطعه‌قطعه شدن و انتقال زمین به فرزند ارشد جهت حفظ یکپارچگی و تقسیم سود حاصله بین وراثت قرار دارد. قاسمی و کهنوجی (۱۴۰۰) در پژوهشی به سطح توسعه کارآفرینی کشاورزی در بین کارآفرینان خرد و نقش عوامل فردی مؤثر بر آن در مناطق روستایی شهرستان مشهد پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین میانگین توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه کشاورزی بر اساس بومی/غیربومی بودن، جنسیت، تأهل، دارا بودن/نبودن تحصیلات تخصصی، شرکت/عدم شرکت در دوره‌های آموزشی مشاهده نشد. خسروی پور و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی انگیزه زنان روستایی از راه‌اندازی کسب‌وکارهای خرد کشاورزی محور در استان‌های گیلان و مازندران پرداخته و نشان دادند که اصلی‌ترین عامل برانگیزاننده، دستیابی به قدرت کنترل بیشتر بر امور زندگی با جهت‌گیری اقتصادی بود. می‌توان دریافت که کسب‌وکارهای خرد می‌توانند در پیشبرد اقتصاد خانوار روستایی و بهبود رفاه آن سهم قابل توجهی داشته باشند.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و ماهیت اجرای آن، توصیفی-تحلیلی است. بر این اساس اطلاعات مربوط به مبانی نظری، پیشینه تحقیق، ویژگی‌های جغرافیایی و جمعیتی محدوده مورد مطالعه، به روش اسنادی و برای کسب داده‌های مورد نیاز برای تعیین اثرات فعالیت‌های خرد کشاورزی در توسعه اقتصادی روستاهای شهرستان آستانه‌اشرفیه، از روش میدانی بهره برده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل بهره‌برداران ۱۶ روستای شهرستان آستانه‌اشرفیه بوده که بیشترین سطح زیرکشت (بیش از ۳۰ هکتار) فعالیت‌های خرد کشاورزی در شهرستان آستانه‌اشرفیه را داشته‌اند. با توجه به اهمیت موضوع، از روش تمام شماری و به منظور تعیین اثرات اقتصادی از مجموع حدود ۵۶۳۶ بهره‌بردار، تعداد ۳۵۰ بهره‌بردار به روش کوکران، در حوزه فعالیت‌های خرد کشاورزی به عنوان نمونه آماری انتخاب و به روش نمونه‌گیری تصادفی- سهمیه‌ای در روستاهای مورد نظر توزیع شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و استنباطی (آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن) و برای پردازش داده‌ها از نرم‌افزار SPSS25 استفاده شده است. برای سنجش روایی پرسشنامه از نظرات ۳۰ نفر از افراد متخصص شامل اساتید، کارشناسان و مدیران بخش کشاورزی شهرستان آستانه‌اشرفیه استفاده شده است. برای تعیین پایایی پرسشنامه از دو معیار ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی مرکب استفاده شده که ضریب آلفای کرونباخ برای همه متغیرهای پژوهش در سطح بالاتر از ۰/۷ قرار دارد و متغیرهای پژوهش از پایایی مناسبی برخوردار و معتبر هستند. ضریب پایایی ترکیبی در مدل، بالاتر از ۰/۷ است که نشان می‌دهد از منظر ضریب پایایی نیز متغیرهای پژوهش اعتبار لازم را دارند.

جدول ۱. مقدار پایایی و پایایی ترکیبی متغیرهای پژوهش

ردیف	متغیرهای پژوهش	ضریب آلفای کرونباخ	ضریب پایایی ترکیبی
۱	امنیت اقتصادی	۰/۷۹۹	۰/۸۷
۲	رفاه اقتصادی	۰/۹۵۰	۰/۹۵۷
۳	ویژگی‌های اقتصادی	۰/۸۹۱	۰/۹۰۹
۴	کیفیت اشتغال	۰/۷۴۷	۰/۸۶۳

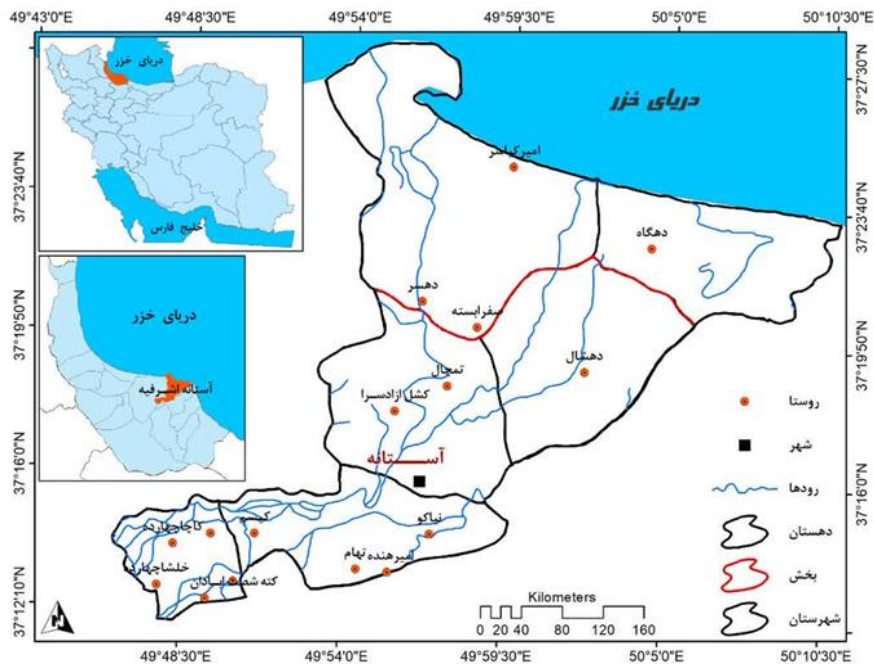
بر اساس جدول (۲) می‌توان بیان داشت که ضریب تعیین برای پیش‌بینی فعالیت‌های خرد کشاورزی در اقتصاد خانوار روستایی برابر با ۹۸٪ می‌باشد یعنی با استفاده از متغیرهای پژوهش می‌توان تا ۹۸٪ تغییرات مرتبط با تولید محصولات کشاورزی در اقتصاد خانوارهای روستایی را مورد پیش‌بینی قرارداد.

جدول ۲. ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده

متغیر اصلی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده
فعالیت‌های خرد کشاورزی و توسعه اقتصادی روستاها	۰/۹۸۹	۰/۹۸۸

قلمرو جغرافیایی پژوهش حاضر شهرستان آستانه‌اشرفیه در شرق استان گیلان است که با ۴۲۳ کیلومتر مربع در موقعیت جغرافیایی ۴۹ درجه و ۴۶ دقیقه و ۵۹ درجه و ۱۱ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۱۱ دقیقه و ۳۷ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این شهرستان از شمال به دریای خزر، از غرب به شهرستان رشت، از شرق و جنوب به شهرستان لاهیجان محدود شده و بر اساس آخرین تقسیمات اداری-سیاسی استان گیلان، دارای دو بخش کیشهر (شامل دو دهستان دهکا و کیشهر با ۳۱ روستا) و مرکزی (شامل چهار دهستان چهارده، دهشال، کورکا و کیسم با ۶۵ روستا) است. جمعیت شهرستان ۱۲۵۴۳۷ نفر بوده که ۴۲٪ آن شهرنشین و ۵۸٪ آن در ۹۶ آبادی (۹۳ آبادی دارای سکنه و ۳ آبادی خالی از سکنه) زندگی می‌کنند (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۴۰۱).

تبیین اثرات فعالیت‌های خرد... / منجمی لاهیجانی و همکاران

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه
منبع: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۴۰۱

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

ویژگی‌های فردی و عمومی پاسخگویان

بررسی‌های مربوط به مشخصات فردی و عمومی پاسخگویان نشان می‌دهد که از مجموع ۳۵۰ نفر پاسخگو، ۶۷/۱٪ مرد و ۳۲/۹٪ زن بوده‌اند. بیشتر پاسخگویان با ۶۴/۳٪ در گروه سنی ۴۰ تا ۶۰ سال قرار داشته و سطح تحصیلات ۷۲/۳٪ آن‌ها دیپلم و زیردیپلم است. شغل اصلی ۸۶/۸٪ پاسخگویان، کشاورزی بوده و ۱۳/۷٪ آن‌ها در کنار کارمندی و فعالیت‌های آزاد، به فعالیت‌های خرد کشاورزی نیز می‌پردازند.

جدول ۳. مشخصات فردی و عمومی پاسخگویان

درصد	فراوانی	شرح	
۶۷/۱	۲۳۵	مرد	جنسیت
۳۲/۹	۱۱۵	زن	
۰/۵	۲	کمتر از ۲۰ سال	سن
۳۲/۹	۱۱۵	۲۱ - ۴۰ سال	
۶۴/۳	۲۲۵	۴۱ - ۶۵ سال	
۲/۳	۸	۶۵ سال و بالاتر	
۱۶/۰	۵۶	بیسواد	تحصیلات
۶۰/۶	۲۱۲	زیر دیپلم	
۱۱/۷	۴۱	دیپلم	
۶/۹	۲۴	کاردانی	
۴/۰	۱۴	کارشناسی	
۰/۸	۳	کارشناسی ارشد و بالاتر	شغل
۸۶/۸	۲۹۹	کشاورزی	
۴/۹	۱۷	کارمند	
۸/۳	۲۹	آزاد	

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۵، شماره ۱۸، ۱-۱۶، زمستان ۱۴۰۳.

ویژگی‌های اقتصادی - اجتماعی کشاورزان

ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی کشاورزان دارای فعالیت خرد کشاورزی روستاهای شهرستان آستانه‌اشرفیه در ۷ مؤلفه سابقه کشت محصولات کشاورزی، مالکیت اراضی کشاورزی، سطح زیر کشت اراضی کشاورزی، انگیزه کشت، میزان هزینه تولید، نحوه فروش و میزان درآمد حاصل از فروش محصولات کشاورزی در جدول (۴) آمده است.

جدول ۴. ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی کشاورزان دارای فعالیت‌های خرد کشاورزی

درصد	فراوانی	شرح	
۱۴/۰	۴۹	زیر ۵	سابقه کشت محصولات کشاورزی (سال)
۱۲/۰	۴۲	۶-۱۰	
۱۵/۴	۵۴	۱۱-۱۵	
۱۲/۶	۴۴	۱۶-۲۰	
۱۴/۶	۵۱	۲۱-۲۵	
۱۴/۰	۴۹	۲۶-۳۰	
۱۷/۴	۶۱	۳۱ و بالاتر	
۵۱/۴	۱۸۰	مالکیت خصوصی	مالکیت اراضی کشاورزی
۴۶/۳	۱۶۲	اجاره‌ای	
۲/۳	۸	تعاونی	
۳۴/۶	۱۲۱	کمتر از ۱۰۰۰	سطح زیر کشت اراضی کشاورزی (مترمربع)
۳۴/۹	۱۲۲	۱۰۰۱-۲۰۰۰	
۲۸	۹۸	۲۰۰۱-۳۰۰۰	
۱/۱	۴	۳۰۰۱-۴۰۰۰	
۱/۴	۵	۴۰۰۱ و بیشتر	
۴۶/۹	۱۶۴	درآمد بیشتر و تأمین نیازهای اساسی	انگیزه کشت محصولات کشاورزی
۲۰/۳	۷۱	برخورداری از زندگی بهتر	
۱۷/۷	۶۲	تعصب و ادامه رویه گذشتگان	
۱۵/۱	۵۳	ماندگاری در روستا	
۲۰/۳	۷۱	کمتر از ۲	میزان هزینه تولید محصولات کشاورزی (میلیون تومان)
۱۹/۴	۶۸	۲/۱ تا ۴	
۲۰/۶	۷۲	۴/۱ تا ۶	
۲۱/۴	۷۵	۶/۱ تا ۸	
۱۸/۳	۶۴	۸/۱ تا ۱۰ و بیشتر	
۱۸/۹	۶۶	داخل روستا	نحوه فروش محصولات کشاورزی
۱۸/۶	۶۵	بازارهای هفتگی	
۳۹/۴	۱۳۸	حاشیه جاده ارتباطی	
۲۳/۱	۸۱	واسطه‌ها	
۱۹/۱	۶۷	کمتر از ۲۰	میزان درآمد حاصل از فروش محصولات کشاورزی (میلیون تومان)
۲۰/۹	۷۳	۲۱ تا ۳۰	
۲۱/۴	۷۵	۳۱ تا ۴۰	
۱۷/۱	۶۰	۴۱ تا ۵۰	
۲۱/۴	۷۵	۵۱ و بیشتر	

شاخص رفاه اقتصادی

میزان رفاه اقتصادی حاصل از فعالیت‌های خرد کشاورزی در روستاهای شهرستان آستانه‌اشرفیه، با استفاده از ۱۵ گویه از طریق طیف لیکرت و ارزش‌گذاری گزینه‌ها (۱ کم‌ترین و ۵ بیشترین ارزش) تعیین و مورد ارزیابی قرار گرفته است. فعالیت‌های خرد کشاورزی به عنوان نوعی شیوه بهره‌برداری خانوادگی با توجه به اینکه ۹ تا ۱۰ ماه از سال روستاییان را به خود مشغول می‌سازد، در

تبیین اثرات فعالیت‌های خرد... / منجمی لاهیجانی و همکاران

زندگی و معیشت آن‌ها نقش‌آفرینی می‌کند. بر این اساس کشت و تولید محصولات کشاورزی بر مؤلفه نوع مسکن، میانگین ۳/۹۹ را نشان می‌دهد که این میزان بیانگر این است که شیوه کشت و تولید در نوع مسکن روستاییان نقش داشته، ولی با توجه به اینکه فعالیت جنبی بوده و در کنار فعالیت اصلی روستاییان انجام می‌شود، تأثیر آن قابل توجه است. کشت و تولید محصولات جنبی کشاورزی در کیفیت مسکن روستاییان نیز تأثیر دارد؛ به طوری که میانگین وزنی به دست آمده از این گویه ۳/۹۷ بوده و نشان دهنده تأثیر زیاد این شیوه بهره‌برداری در کیفیت مسکن روستاییان است. تأثیر فعالیت‌های خرد کشاورزی در مؤلفه قدمت مسکن روستاییان با میانگین وزنی ۴/۰۱ وضعیت بهتری را نشان می‌دهد و در حد زیاد بیان شده است. به عبارت دیگر، فعالیت‌های خرد کشاورزی در قدمت و برخورداری از مسکن مناسب برای روستاییان نقش قابل توجه و زیادی داشته است. با توجه به اینکه فعالیت‌های جنبی کشاورزی در روستاهای شهرستان آستانه‌اشرفیه در اکثر ماه‌های سال انجام می‌شود، روستاییان به منظور استراحت و رفع خستگی در ماه‌هایی که امکان انجام این فعالیت به دلیل شرایط آب‌وهوایی وجود ندارد و یا کمتر انجام می‌شود، اقدام به مسافرت به اماکن تاریخی و مذهبی می‌نمایند. نتایج به دست آمده از میانگین وزنی ۳/۹۶ نشان می‌دهد که کشت محصولات جنبی کشاورزی در تعداد دفعات مسافرت خانواده، تأثیر زیادی داشته است. امروزه استفاده از وسایل نقلیه به منظور آمد و شد آسان و نیز نقل و انتقال برخی از محصولات تولیدی به نواحی شهری ضروری به نظر می‌رسد؛ به طوری که تأثیر کشت و تولید محصولات جنبی در مالکیت وسیله نقلیه با میانگین وزنی ۴/۰۲ بالا و مورد تأیید روستاییان بوده است. در سال‌های اخیر به واسطه ارتباطات گسترده روستاییان با نواحی شهری و نیز بالا رفتن سطح زندگی روستاییان در استان گیلان، استفاده از کالاهای مصرفی و بادوام نظیر: یخچال، تلوزیون و غیره در سکونتگاه‌های روستایی افزایش یافته است. این وضعیت در روستاهایی مانند نیاکو و امیرهنده که از تنوع اقتصادی و درآمدی بیشتری برخوردارند مشهودتر است. بر این اساس کشت و تولید محصولات جنبی کشاورزی در مالکیت کالاهای مصرفی با دوام با میانگین ۳/۹۷ تأثیر نسبتاً زیادی داشته است. انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی در میزان مصرف گوشت قرمز و سفید خانوارهای بهره‌بردار نیز تأثیر داشته است. استفاده از پروتئین در وعده‌های غذایی، ارتباط مستقیم با سطح درآمد و اقتصاد روستاییان دارد به طوری که بیشترین میزان استفاده از گوشت سفید و قرمز در خانوارهایی مشاهده می‌شود که از سطح درآمدی بیشتری برخوردار بوده‌اند. نتایج به دست آمده از میانگین وزنی مصرف گوشت قرمز ۳/۹۸ و برای گوشت سفید ۴/۰۰ بوده که بیانگر وجود ارتباط بین پرداختن به فعالیت‌های خرد کشاورزی با میزان مصرف پروتئین در روستاهای مورد مطالعه بوده است.

روستاها به عنوان مکان تولید، بخش قابل توجهی از جمعیت فعال کشور ما را در خود جای داده است. نقش نواحی روستایی در تولید فراورده‌هایی مانند: محصولات کشاورزی، صنعتی و تأمین نیازهای غذایی جمعیت شهری رو به افزایش است. از این رو فعالسازی ساکنان نواحی روستایی می‌تواند به تأمین اشتغالزایی اجتماعی و نیز کاهش قابل توجه مسائل و مشکلات اجتماعی کشور، به ویژه پدیده مهاجرت کمک فراوانی کند. بیکاری یکی از مهمترین مسائل سکونتگاه‌های روستایی استان گیلان است که هر ساله منجر به جابجایی بخش اعظمی از نیروی جوان و فعال به نواحی شهری و پرداختن به مشاغل کاذب می‌شود، که این معضل فرآیند توسعه درونزا و بهبود شرایط زندگی در نواحی روستایی را با چالش روبه‌رو ساخته است. کشت و تولید محصولات جنبی کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه زمینه‌ها و فرصت‌های شغلی را - هر چند محدود- به وجود آورده که در سال‌های اخیر موجب ماندگاری بیشتر جوانان در روستاها شده است. با توجه به اینکه فعالیت‌های جنبی کشاورزی در قالب شیوه بهره‌برداری خانوادگی و بیشتر از طریق استفاده از نیروی کار خانوار انجام می‌شود، تأثیر آن در اشتغالزایی افراد خانوار با میانگین وزنی ۴/۰۵ بالا بوده که به معنی تأمین نیازهای اشتغال روستاییان از طریق فعالیت‌های خرد کشاورزی است. فعالیت‌های خرد کشاورزی، ایجاد زمینه‌های اشتغال برای اکثر روستاییان را از طریق تنوع تولید محصولات کشاورزی فراهم آورده و موجب افزایش رفاه خانوارهای روستایی شده است. میانگین به دست آمده از این مؤلفه ۴/۰۶ بوده و حاکی از آن است که این شیوه موجب افزایش رفاه خانوارهای روستایی شده و تأثیر آن در حد زیاد بوده است. هدف اصلی انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی در قالب کشت و تولید محصولاتی نظیر: ذرت، فلفل، سبزی، خیار، کدو و

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۵، شماره ۱۸، ۱-۱۶، زمستان ۱۴۰۳.

غیره، افزایش درآمد خانوارهای بهره‌بردار و به تبع آن بهبود معیشت آن‌هاست. همانگونه که اشاره شد، با توجه به اینکه فعالیت اصلی خانوارهای روستایی مورد مطالعه کشت برنج بوده و منبع اصلی درآمدی آن‌ها را تشکیل می‌دهد، فعالیت‌های خرد کشاورزی به عنوان یک فعالیت جنبی، هر چند با میانگین ۴/۰۱ در بهبود معیشت خانوارهای روستایی نقش زیادی داشته، ولی طبق نظر پاسخگویان نسبت به فعالیت اصلی تأثیر آن کمتر است. علاوه بر این کشت و تولید محصولات بر تعلق مکانی تأثیرگذار بوده و میانگین وزنی آن ۴/۰۵ به دست آمده است. افزون بر این، کشت و تولید محصولات جنبی کشاورزی تحت تأثیر تجارب انسانی و دانش بومی قرار دارد که میانگین وزنی ۳/۹ را نشان می‌دهد.

جدول ۵. مؤلفه‌های تعیین میزان رفاه اقتصادی حاصل از انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی

انحراف معیار	میانگین	تعداد	گویه‌ها
۰/۸۵۰	۴/۰۰	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر نوع مسکن
۰/۸۱۸	۴/۰۰	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر کیفیت مسکن
۰/۸۱۲	۴/۰۱	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر قدمت مسکن
۰/۸۱۱	۳/۹۵	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر اندازه مسکن
۰/۸۶۵	۳/۹۶	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر تعداد دفعات مسافرت
۰/۸۳۶	۴/۰۰	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر مالکیت وسیله نقلیه
۰/۷۸۶	۳/۹۸	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر مالکیت کالاهای مصرفی با دوام
۰/۸۱۰	۳/۹۸	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر مصرف گوشت قرمز
۰/۷۹۴	۴/۰۰	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر مصرف گوشت سفید
۰/۸۲۲	۴/۰۵	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر اشتغالزایی خانواده
۰/۸۱۱	۴/۰۴	۳۵۰	تأثیر میزان درآمد از کشت و تولید محصولات کشاورزی
۰/۸۳۷	۴/۰۶	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر افزایش رفاه خانواده
۰/۸۰۸	۴/۰۱	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر بهبود معیشت خانواده
۰/۸۱۷	۴/۰۵	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر تعلق مکانی
۰/۸۲۲	۳/۹۷	۳۵۰	تأثیر تجارب انسانی و دانش بومی بر کشت و تولید محصولات کشاورزی

شاخص امنیت اقتصادی

شاخص امنیت اقتصادی با ۴ گویه که از طریق طیف لیکرت و ارزش‌گذاری گزینه‌ها (۱ کم‌ترین و ۵ بالاترین ارزش) مورد سنجش قرار گرفته است. قیمت محصولات کشاورزی در سال‌های اخیر دارای نواسانات بسیار زیادی بوده به همین دلیل نوسان قیمت محصولات کشاورزی همواره یکی از مهمترین دغدغه‌های کشاورزان مطرح شده است. با توجه به افزایش هزینه‌های تولید به ویژه در زمینه نهاده‌های کشاورزی و نیز وجود واسطه‌ها و عدم حمایت مناسب از فعالیت‌های بخش کشاورزی، امنیت اقتصادی کشاورزان تحت تأثیر قرار گرفته، به طوری که میانگین وزنی به دست آمده از این مؤلفه با ۳/۹۶، مهم بودن این موضوع را از دیدگاه روستاییان به اثبات می‌رساند. در کنار تأثیر نوسان قیمت محصولات کشاورزی بر امنیت اقتصادی کشاورزان، کاهش درآمد حاصل کشت و تولید محصولات کشاورزی به دلایلی نظیر: مخاطرات طبیعی (خشکسالی، نگرگ)، حمله حیوانات و غیره نیز در امنیت اقتصادی کشاورزان تأثیر می‌گذارد. نواسانات قیمت محصولات کشاورزی، کاهش درآمد حاصل از تولید این محصولات و از همه مهم‌تر عدم حمایت لازم شرکت‌های بیمه از محصولات کشاورزی، تأثیر کاهش درآمد حاصل کشت و تولید محصولات کشاورزی در امنیت اقتصادی کشاورزان را با میانگین ۳/۹۸، مهم و در حد زیاد نشان می‌دهد. با توجه به موارد ذکر شده که در آن امنیت اقتصادی خانوارهای روستایی بهره‌بردار به طرق مختلف مانند: نوسان قیمت محصولات کشاورزی و نیز کاهش درآمد به خطر می‌افتد، حمایت بانک‌ها و مؤسسات مالی از طریق پرداخت تسهیلات می‌تواند نقش قابل توجهی در امنیت اقتصادی کشاورزان داشته باشد. میانگین وزنی این مؤلفه با ۴/۰۵ نشان می‌دهد که پرداخت تسهیلات از سوی بانک‌ها به کشاورزان، هر چند می‌تواند تداوم فعالیت و امنیت اقتصادی آن‌ها را تا حدودی تضمین نماید، ولی مسائلی از قبیل بروکراسی اداری، ضمانت، شرایط سخت و طولانی شدن اخذ وام و بهره نسبتاً بالا، رغبت و انگیزه کشاورزان

تبیین اثرات فعالیت‌های خرد... / منجمی لاهیجانی و همکاران

برای دریافت این تسهیلات را کم و در مواردی به صفر رسانده است. تأثیر بیمه محصولات کشاورزی در ایجاد آسودگی خاطر کشاورزان و امنیت اقتصادی آن‌ها بر کسی پوشیده نیست. در سال‌های اخیر بیمه محصولات کشاورزی به دلایلی مانند حمایت از فعالیت‌های کشاورزی، جلوگیری از خسارات مالی ناشی از بلایای طبیعی و غیره، گسترش زیادی یافته و از آنجا که بیمه‌گذار متعهد به پرداخت خسارات ناشی از کاهش تولید و زیان مالی حاصل از آن می‌شود از سوی کشاورزان مورد استقبال قرار می‌گیرد. آنچه که در این میان جای بحث دارد انجام تعهدات شرکت‌های بیمه در سال‌های ابتدایی و عدم انجام تعهدات و پرداخت خسارات مالی به کشاورزان در سال‌های بعد می‌باشد که این مهم در روستاهای مورد مطالعه مشاهده و از سوی بسیاری از کشاورزان مورد تأکید بوده است. بر این اساس میانگین وزنی مؤلفه چهارم شاخص امنیت اقتصادی، یعنی تأثیر بیمه محصولات کشاورزی در ایجاد آسودگی خاطر کشاورزان، به میزان ۳/۹۵ نشان از مهم بودن بیمه و تأثیر آن در فعالیت‌های اقتصادی و به ویژه کشاورزی است.

جدول ۶. مؤلفه‌های تعیین میزان امنیت اقتصادی حاصل از انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی

انحراف معیار	میانگین	تعداد	گویه‌ها
۰/۷۹۰	۳/۹۷	۳۵۰	تأثیر نوسانات قیمت محصولات در امنیت اقتصادی کشاورزان
۰/۸۰۱	۳/۹۹	۳۵۰	تأثیر کاهش درآمد حاصل از کشت محصولات در امنیت اقتصادی کشاورزان
۰/۸۳۴	۴/۱۰	۳۵۰	تأثیر حمایت بانک‌ها از طریق پرداخت تسهیلات در امنیت اقتصادی کشاورزان
۰/۸۲۱	۳/۹۹	۳۵۰	تأثیر بیمه محصولات کشاورزی در ایجاد آسودگی خاطر کشاورزان

شاخص کیفیت اشتغال

شاخص کیفیت اشتغال با ۳ مؤلفه میزان رضایت از درآمد، پس‌انداز روستاییان و تنوع شغلی ایجاد شده با استفاده از طیف لیکرت و ارزش‌گذاری گزینه‌ها (۱ کم‌ترین و ۵ بالاترین ارزش) ارزیابی شده است. با توجه به اینکه شغل اصلی پاسخگویان کشاورزی بوده و فعالیت‌های مورد بررسی به صورت جنبی انجام می‌شود، رضایت نسبی آن‌ها را از لحاظ درآمد و اشتغال، دنبال داشته است. از سوی دیگر رضایت از یک فعالیت، عامل اصلی تدام آن فعالیت است و آنچه که در روستاهای مورد مطالعه موجب تداوم فعالیت‌های جنبی کشاورزی در قالب کشت و تولید محصولات کشاورزی شده، رضایت کشاورزان از درآمد آن بوده است. همانگونه که در بخش ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی کشاورزان (جدول ۴) ذکر شد، عمده کشاورزان دارای درآمد نسبی قابل توجهی در سال بوده‌اند که رضایت آن‌ها را در این زمینه به همراه داشته است. بر این اساس، میزان رضایت از درآمد حاصل از تولید محصولات کشاورزی با میانگین وزنی ۳/۹۷، نشان می‌دهد که رضایت کشاورزان از درآمد این فعالیت متوسط به بالا بوده است. با توجه به رضایت کشاورزان از پرداختن به فعالیت‌های جنبی کشاورزی و درآمدهای حاصل از آن، این فعالیت در پس‌انداز روستاییان نیز تأثیر گذاشته، به طوری که میانگین وزنی این گویه ۴/۰۷ را نشان می‌دهد و گواه این واقعیت است که کشت و تولید محصولات کشاورزی در پس‌انداز روستاییان تأثیر داشته است. در ارزیابی کیفیت اشتغال حاصل از انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی، تنوع شغلی ایجاد شده از تولید محصولات کشاورزی یکی از گویه‌ها بوده است. تنوع شغلی از الزامات توسعه پایدار روستایی در بُعد اقتصادی است. تنوع شغلی حاصل فعالیت‌های خرد کشاورزی با میانگین وزنی ۴/۰۴ نشان می‌دهد که این شیوه موجب تنوع شغلی در سطح روستاهای محدوده مورد مطالعه شده است.

جدول ۷. مؤلفه‌های تعیین میزان کیفیت اشتغال حاصل از انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی

انحراف معیار	میانگین	تعداد	گویه‌ها
۰/۸۳۰	۳/۹۷	۳۵۰	میزان رضایت از درآمد حاصل از کشت و تولید محصولات کشاورزی
۰/۸۳۱	۴/۰۷	۳۵۰	تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی در پس‌انداز روستاییان
۰/۸۲۸	۴/۰۴	۳۵۰	تنوع شغلی ایجاد شده از کشت و تولید محصولات کشاورزی

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۵، شماره ۱۸، ۱-۱۶، زمستان ۱۴۰۳.

برای تعیین اثرات فعالیت‌های خرد کشاورزی در توسعه اقتصادی روستاهای شهرستان آستانه‌آشرفیه، از دو شاخص رفاه اقتصادی و کیفیت اشتغال استفاده شده است. کشت و تولید محصولات جنبی کشاورزی که در کنار فعالیت اصلی آن‌ها یعنی کشت برنج انجام می‌شود، از آنجا که تقریباً بیشتر اوقات سال روستاییان را به خود مشغول و درآمد قابل توجهی را عاید آن‌ها می‌کند، موجب رضایت روستاییان این محدوده شده است. این میزان درآمد هر چند در مقایسه با فعالیت اصلی آن‌ها در سطح پایین‌تری قرار دارد، ولی برای روستاییان راضی کننده بوده و با میانگین ۳/۶۵ مورد توجه و متوسط به بالاست. گسترش فعالیت‌های خرد کشاورزی با توجه به اهمیتی که در زندگی روستاییان شهرستان آستانه‌آشرفیه دارد، نقش قابل توجهی در افزایش درآمد و اشتغال پایدار حاصل از این فعالیت نیز دارد. فعالیت‌های خرد کشاورزی در طول سال و متناسب با شرایط و تغییرات آب‌وهوایی، متنوع بوده و برای کشاورزان این عرصه تنوع شغلی را در کنار فعالیت اصلی، از طریق تولید محصولات مختلف فراهم آورده، بدون تردید در کیفیت و امنیت شغلی روستاییان مورد مطالعه تأثیرگذار بوده است. به منظور تعیین میزان ارتباط بین فعالیت‌های خرد کشاورزی با شاخص‌های اقتصادی این فعالیت، یعنی درآمد و اشتغال بهره‌بردار، از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. بر این اساس میزان ارتباط بین فعالیت‌های خرد کشاورزی با شاخص درآمد خانوارهای بهره‌بردار با سطح اطمینان ۹۹٪ و خطای ۰/۰۱ به میزان ۰/۲۹۴ رابطه وجود دارد که با توجه به جنبی و مکمل بودن فعالیت‌های خرد کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه، این مقدار قابل توجه است. همچنین میزان ارتباط بین فعالیت‌های خرد کشاورزی با اشتغال خانوارهای بهره‌بردار شهرستان آستانه‌آشرفیه با سطح اطمینان ۹۹٪ و خطای ۰/۰۱ به میزان ۰/۳۱۵ بوده که هر چند شدت رابطه کم است، ولی ارتباط بین فعالیت‌های خرد کشاورزی و اشتغال خانوارهای روستایی بهره‌بردار معنی‌دار است. همانطور که بیان شد، فعالیت‌های خرد کشاورزی نوعی شیوه بهره‌برداری خانوادگی است که در آن کلیه فرآیند کاشت، داشت و برداشت محصولات کشاورزی با استفاده از نیروی کار خانواده انجام می‌شود و این امر میزان اشتغال پایدار نیروی کار خانوارهای روستایی را در طول سال به همراه دارد.

جدول ۸. نتایج آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن ارتباط بین فعالیت‌های خرد کشاورزی و توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی

گویه	آماره	فعالیت‌های خرد کشاورزی	درآمد	اشتغال
فعالیت‌های خرد کشاورزی	Correlation Coefficient	۱	۰/۲۹۴**	۰/۳۱۵**
	Sig. (2-tailed)	.	.	.
	N	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
درآمد	Correlation Coefficient	۰/۲۹۴**	۱	۰/۲۶۶**
	Sig. (2-tailed)	.	.	.
	N	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰
اشتغال	Correlation Coefficient	۰/۳۱۵**	۰/۲۶۶**	۱
	Sig. (2-tailed)	.	.	.
	N	۳۵۰	۳۵۰	۳۵۰

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed)

نتیجه‌گیری

این پژوهش به تبیین اثرات فعالیت‌های خرد کشاورزی به عنوان نوعی شیوه بهره‌برداری خانوادگی، در توسعه اقتصادی روستاهای شهرستان آستانه‌آشرفیه پرداخته است. فعالیت‌های خرد کشاورزی به عنوان فعالیتی جنبی و مکمل در کنار فعالیت اصلی خانوارهای روستایی یعنی زراعت برنج دارای سابقه طولانی بوده، به طوری که طبق نتایج بدست آمده بیش از ۷۶٪ پاسخگویان، سابقه انجام این فعالیت را بیش از ۱۰ سال عنوان کرده‌اند. مالکیت اراضی در این شیوه ۵۱/۴٪ خصوصی و ۴۶/۳٪ اجاره‌ای است. از آنجا که فعالیت‌های

تبیین اثرات فعالیت‌های خرد... / منجمی لاهیجانی و همکاران

خرد کشاورزی در اراضی با اندازه کوچک انجام می‌شود، سطح زیر کشت این اراضی از کمتر از ۱۰۰۰ تا ۵۰۰۰ مترمربع در نوسان بوده، به طوری که ۶۹/۵٪ اراضی کشاورزی که به انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی اختصاص پیدا می‌کند، کمتر از ۲۰۰۰ مترمربع است و بیشتر در فضاهای خالی داخل بافت دایر روستا اجرا می‌شود. محصولات کشاورزی با انگیزه‌های مختلفی کشت و تولید می‌شود انگیزه کشت ۶۷/۲٪ بهره‌برداران، درآمد بیشتر، تأمین نیازهای اساسی و برخورداری از زندگی بهتر بوده است. هزینه تولید محصولات کشاورزی توسط روستاییان که شامل هزینه شخم، خرید بذر و حمل‌ونقل محصولاتی مانند بادام‌زمینی، سبزی، فلفل، خیار، کدو و سایر محصولات جالیزی است، از کمتر از دو تا ده میلیون تومان، با توجه به سطح زیر کشت و نوع محصول تولیدی در نوسان بوده که طبق نتایج به دست آمده میانگین هزینه تولید محصولات کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه حدود پنج میلیون تومان بوده است. محصولات تولیدی کشاورزی به اشکال مختلفی توسط روستاییان عرضه و به فروش می‌رسد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که ۶۲/۵٪ از محصولات کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه، عمدتاً در حاشیه جاده ارتباطی غرب به شرق گیلان و توسط واسطه‌ها به فروش می‌رسد. هدف اصلی خانوارهای روستایی از انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی، درآمد پایدار و کمک به افزایش رفاه روستاییان است. بر اساس نتایج به دست آمده میزان درآمد حاصل از فروش محصولات کشاورزی از کمتر از ۱۰ تا بیش از ۵۰ میلیون تومان در سال بوده که میانگین آن ۲۵ میلیون تومان به دست آمده است.

به منظور تعیین اثرات اقتصادی فعالیت‌های خرد کشاورزی در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان آستانه‌اشرفیه از سه شاخص رفاه اقتصادی، امنیت اقتصادی و کیفیت اشتغال استفاده شده است. رفاه اقتصادی یکی از عوامل مهمی است که بیشترین تأثیر را بر انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی و بهبود اقتصاد خانوارهای روستایی دارد. به منظور سنجش میزان اثرگذاری فعالیت‌های خرد کشاورزی بر رفاه اقتصادی روستاییان بهره‌بردار از ۱۵ گویه استفاده شده که نتایج اثرگذاری بالای این فعالیت در شاخص مورد نظر را نشان می‌دهد، به طوری که از بین گویه‌های مورد بررسی، تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر افزایش رفاه خانواده با میانگین ۴/۰۶، تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر اشتغالزایی خانواده با میانگین ۴/۰۵ و تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی بر افزایش درآمد خانواده با میانگین ۴/۰۴ در رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفته‌اند. اندازه‌گیری میزان تأثیر فعالیت‌های خرد کشاورزی در امنیت اقتصادی خانوار روستایی بهره‌بردار شهرستان آستانه‌اشرفیه با استفاده از ۴ گویه انجام شده که بر اساس نتایج به دست آمده، تأثیر حمایت بانک‌ها از طریق پرداخت تسهیلات در امنیت اقتصادی کشاورزان با میانگین ۴/۱۰ در رتبه اول و تأثیر نوسانات قیمت محصولات در امنیت اقتصادی کشاورزان با میانگین ۳/۹۷ در رتبه چهارم اثرگذاری قرار گرفته است. فعالیت‌های خرد کشاورزی در کیفیت اشتغال خانوارهای بهره‌بردار نیز تأثیر زیادی داشته است به طوری که این شاخص با ۳ گویه تأثیر کشت و تولید محصولات کشاورزی در پس‌انداز روستاییان با میانگین ۴/۰۷، تنوع شغلی ایجاد شده از کشت و تولید محصولات کشاورزی با میانگین ۴/۰۴ و میزان رضایت از درآمد حاصل از کشت و تولید محصولات کشاورزی با میانگین ۳/۹۷ اندازه‌گیری شده که تأثیر بالای فعالیت‌های خرد کشاورزی در کیفیت اشتغال خانوارهای فعال در این شیوه بهره‌برداری خانوادگی را نشان می‌دهد.

نتایج آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن ارتباط فعالیت‌های خرد کشاورزی با شاخص‌های اقتصادی درآمد و اشتغال که با سطح اطمینان ۹۹٪ محاسبه شده و از آنجا که سطح معناداری $\text{Sig} = ۰/۰۰۰$ کمتر از خطای محاسبه شده ۰/۱ به دست آمده است، بنابراین تأثیر انجام فعالیت‌های خرد کشاورزی در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان آستانه‌اشرفیه با شاخص درآمد به میزان ۰/۲۹۴ و با شاخص اشتغال به میزان ۰/۳۱۵ معنادار بوده، اما شدت رابطه با توجه به جنبی و مکمل بودن فعالیت‌های خرد کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه، مقداری ضعیف است. در نهایت می‌توان نتیجه گرفت با افزایش کشت و تولید محصولات مختلف، ارتقاء سطح زندگی و درآمد مردم روستاها ممکن می‌شود. همچنین ایجاد فرصت‌های شغلی و ایجاد ارتباطات بازاری برای محصولات تولیدی، باعث افزایش فعالیت‌های اقتصادی و توسعه صنایع محلی در روستاهای مورد مطالعه می‌شود. از این رو توجه به کشت و تولید محصولات کشاورزی به عنوان یکی از راهکارهای افزایش توسعه اقتصادی روستاها بسیار حائز اهمیت است.

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۵، شماره ۱۸، ۱-۱۶، زمستان ۱۴۰۳.

با توجه به نتایج بدست آمده به منظور گسترش فعالیت‌های خرد کشاورزی و افزایش میزان اثرگذاری این فعالیت در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان آستانه‌اشرفیه، راهکارهای زیر را می‌توان پیشنهاد کرد:

- امکان‌سنجی گسترش فعالیت‌های خرد کشاورزی در سایر روستاهای شهرستان آستانه‌اشرفیه با توجه به درآمد پایدار و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در خانوارهای روستایی بهره‌بردار.

- احداث بازارچه‌های محلی و شبکه‌های بازاریابی به منظور عرضه بهتر و فروش بیشتر محصولات کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه.

- احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی و زنجیره‌های ارزش به منظور توسعه اقتصادی روستاهای شهرستان آستانه‌اشرفیه از جمله راهکارهای عملی برای توسعه این شکل از فعالیت‌های کشاورزی است.

- با افزایش دسترسی به بازارها و سایر منابع، کشاورزان و تولیدکنندگان در روستاها می‌توانند به شیوه‌های بهتری از تولید و بازاریابی دست پیدا کنند.

- حمایت از فعالیت‌های خرد کشاورزی از طریق اعطای تسهیلات بانکی با بهره کم و بازپرداخت طولانی به خانوارهای روستایی فعال در این شیوه بهره‌براری از اراضی کشاورزی در شهرستان آستانه‌اشرفیه.

حامی مالی

بنا به اظهار نظر نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تدوین مقاله حاضر سهم و نقش برابر داشته‌اند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه افراد، به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکت آن‌ها در این مقاله تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- آجلی، جلیل؛ و اسکویی، نسرین. (۱۳۹۷). پدافند غیرعامل تأمین امنیت غذایی از منظر کشاورزی سنتی و خرد. سومین همایش ملی دانش و فناوری علوم کشاورزی. منابع طبیعی و محیط‌زیست ایران، تهران.
- آقایی جوبنی، ابوالمحسن؛ تاج، شهره؛ و رجبی، آزیتا. (۱۳۹۹). بررسی راهکارهای ساماندهی اراضی خرد شده. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه ای)، ۱۰(۳۹)، صص ۹۹-۱۰۶.
- پوررمضان، عیسی. (۱۳۹۴). نقش شیوه بهره‌برداری خانوادگی در اقتصاد خانوارهای روستایی شهرستان آستانه‌اشرفیه با تأکید بر محصولات باغی. فصلنامه جغرافیا، ۱۳(۴۶)، صص ۲۰۳-۲۳۳.
- حسین‌نیا، غلامحسین؛ مقدس فریمانی، شهرام؛ و رحیمی مشکین، فهیمه. (۱۳۹۵). تبیین مؤلفه‌های کسب و کار کشاورزی شهری: مورد مطالعه بام سبز شهری. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۲(۱)، صص ۸۵-۱۰۱.
- خسروی پور، بهمن؛ طهماسبی، مریم؛ و برادران، مسعود. (۱۴۰۰). بررسی انگیزه زنان روستایی از راه‌اندازی خرد کشاورزی- محور در استان‌های گیلان و مازندران. نشریه علوم ترویج و علوم کشاورزی ایران، ۱۷، ویژه نامه، صص ۸۷-۷۷.
- رحیمیان، مهدی؛ زارعی، حسین؛ و مسعودی راد، ماندانا. (۱۴۰۰). تحلیل محدودیت‌های توسعه صنایع کوچک مقیاس بخش کشاورزی (مورد مطالعه: دهستان کاکاوند، استان لرستان). پژوهش‌های روستایی، ۱۲(۴)، صص ۷۸۲-۷۹۹.
- زرافشانی، کیومرث؛ مرام، فاطمه؛ میرک‌زاده، علی اصغر؛ و ملکی، امجد. (۱۳۹۵). ارزیابی و رتبه‌بندی دهستان‌های مستعد توسعه کشاورزی (مورد: شهرستان کرمانشاه). جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۷(۱)، صص ۱۴۶-۱۳۱.

تبیین اثرات فعالیت‌های خرد... / منجمی لاهیجانی و همکاران

- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان. (۱۴۰۱). سالنامه آماری استان گیلان، معاونت آمار و اطلاعات. سلامی، حبیب‌الله؛ مافی، حسن؛ انصاری، وحیده؛ پیکانی، غلامرضا؛ و محتشمی، تکتتم. (۱۳۹۷). اولویت‌بندی توسعه فعالیت‌های کشاورزی با هدف رشد اشتغال در ایران. اقتصاد کشاورزی، ۱۲(۴)، صص ۱۷۳-۱۴۹.
- عرب‌زاده، جانا؛ بلخاری‌قهی، حسن؛ مفیدی‌شمیرانی، سید مجید؛ اعتصام، ایرج؛ و شاهچراغی، آزاده. (۱۴۰۱). برنامه‌ریزی و طراحی بسترهای گیاهی هوشمند در شکل کشاورزی عمودی خانگی در فضاهای مسکونی و شهری ایران. برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۲(۴۸)، صص ۲۸۸-۲۷۱.
- قاسمی، مریم؛ و کهنوجی، فاطمه. (۱۴۰۰). سطح توسعه کارآفرینی کشاورزی در بین کارآفرینان خرد و نقش عوامل فردی مؤثر بر آن در مناطق روستایی شهرستان مشهد. مجله روستا و توسعه پایدار فضا، ۲(۴)، صص ۱۰۰-۷۹.
- قنبری، سیروس؛ شایان، محسن؛ رشیدی، سعیده؛ ابراهیمی‌پور، فائزه؛ و رئیسی، محمدکریم. (۱۳۹۸). توان‌های توسعه کشاورزی شهرستان داراب و پیش‌بینی نتایج آن بر توسعه روستایی. فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، ۹(۲)، صص ۸۲-۶۷.
- محمدزاده نصیرآبادی، مهناز؛ شعبانعلی فمی، حسین؛ سواری، مسلم؛ و معتقد، مهسا. (۱۳۹۸). بکارگیری راهبردهای مدیریت آب توسط کشاورزان کوچک مقیاس در شرایط خشکسالی در مناطق روستایی استان اصفهان. فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۶(۳)، صص ۲۷۸-۲۶۵.
- مرادی، ژیلا؛ میرک‌زاده، علی اصغر؛ رستمی، فرحناز؛ و کریمی، فرزاد. (۱۳۹۴). سنجش سطوح توسعه کشاورزی روستاهای دهستان قراتوره با استفاده از تکنیک تاپسیس. پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۴(۲)، صص ۷۸-۶۷.
- مرادی، ژیلا؛ میرک‌زاده، علی اصغر؛ و رستمی، فرحناز. (۱۳۹۷). شناسایی موانع توسعه کشاورزی از دیدگاه کشاورزان دهستان قراتوره. فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۵(۳)، صص ۳۲۷-۳۱۱.
- ملکی‌نژاد، حسین؛ محمدزاده، فاطمه؛ و طاهرپور، مهشید. (۱۳۹۹). جایگاه کشاورزی شهری در اثناء بهره‌وری و امنیت‌غذایی. سامانه‌های سطوح آنگیر باران، ۸(۶)، صص ۵۸-۴۳.
- مومن پورآکردی، مریم؛ قربان‌زاده زعفرانی، سیده زلیخا؛ و رسولی، سیدحسین. (۱۴۰۱). سنجش مطلوبیت توسعه اقتصاد کشاورزی در فضاهای روستایی پیراشهری (مورد: استان گلستان). اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱۱(۴۰)، صص ۱۶۴-۱۴۳.
- Abegunde, V.O., Sibanda, M., & Obi, A. (2020). Mainstreaming climate-smart agriculture in small-scale farming systems: a holistic nonparametric applicability assessment in South Africa. Agriculture, 10(3), 1-22.
- Allaby, M., MacDonald, G. K., & Turner, S. (2021). Growing pains: Small-scale farmer responses to an urban rooftop farming and online marketplace enterprise in Montréal, Canada. Agriculture and Human Values, 38, 677-692.
- Aryal, J. P., Thapa, G., & Simtowe, F. (2021). Mechanisation of small-scale farms in South Asia: Empirical evidence derived from farm households survey. Technology in Society, 65, 101591.
- Darcho, D., Adicha, A., Ermias, G., & Kusse, K. (2022). Assessment of rural and peri-urban youths' participation in micro and small agricultural enterprises in South Omo Zone, Southern Ethiopia. International Journal of Agricultural Research, Innovation and Technology, 12(1), 84-93.
- Fola, G. M., Alemu, T., & Tafesse, H. (2021). Determinants of Rural and Peri-Urban Youth Participation in Small and Micro Agricultural Enterprises in Southern Ethiopia. East African Scholars Multidisciplinary Bulletin, 4(9), 96-102.
- Gowing, J., Walker, D., Parkin, G., Forsythe, N., Haile, A. T., & Ayenew, D. A. (2020). Can shallow groundwater sustain small-scale irrigated agriculture in sub-Saharan Africa? Evidence from NW Ethiopia. Groundwater for Sustainable Development, Vol. 10, 100290.
- Grebitus, C. (2021). Small-scale urban agriculture: Drivers of growing produce at home and in community gardens in Detroit. Plos one, 16(9), e0256913.
- Hornby, D. (2020). The social and cultural aspects of small-scale agricultural production in South Africa and the implications for employment-intensive land reform. University of the Western Cape.
- Jiménez, D., Delerce, S., Dorado, H., Cock, J., Muñoz, L. A., Agamez, A., & Jarvis, A. (2019). A scalable scheme to implement data-driven agriculture for small-scale farmers. Global Food Security, 23, 256-266.
- Marcacci, G., Gremion, J., Mazenauer, J., Sori, T., Kebede, F., Ewnetu, M., & Jacot, A. (2020). Large-scale versus small-scale agriculture: Disentangling the relative effects of the farming system and semi-natural habitats on birds' habitat preferences in the Ethiopian highlands. Agriculture, ecosystems & environment, Vol. 289, 106737.
- Maulana, H., & Kanai, H. (2020). Development of precision agriculture models for medium and small-scale agriculture in Indonesia. In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. 879(1), 012085, IOP Publishing.
- McDougall, R., Kristiansen, P., & Rader, R. (2019). Small-scale urban agriculture results in high yields but requires judicious management of inputs to achieve sustainability. Proceedings of the National Academy of Sciences, 116(1), 129-134.
- Muzekenyi, M., Zuwarimwe, J., & Kilonzo, B. M. (2022). Utilizing small-scale commercial farming to enhance local economic development in South Africa. Journal of Contemporary Management, 19(2), 22-39.
- Onifade, A. O., Abdulrahee, M. I., & Olarinwa, O. S. (2021). Problems Affecting Small Scale Farmers in Marketing Agricultural Produces in Rural Area. European Journal of Science, Innovation and Technology, 1(2), 16-23.
- Paudel, G. P., Gartaula, H., & Craufurd, P. (2020). Gender differentiated small-scale farm mechanization in Nepal hills: An application of exogenous switching treatment regression. Technology in Society, 61, 101250.

- Syahza, A., Savitri, E., Asmit, B., & Meiwanda, G. (2021). [Small-scale agricultural product marketing innovation through BUMDes and MSMEs empowerment in coastal areas](#). *Management Science Letters*, 11(8), 2291-2300.
- Tesfaye, M. Z., Balana, B. B., & Bizimana, J. C. (2021). [Assessment of smallholder farmers' demand for and adoption constraints to small-scale irrigation technologies: Evidence from Ethiopia](#). *Agricultural Water Management*, 250, 106855.
- Van Noppen, F. D. (2021). [Individuals, organisations, and local context shaping small-scale agricultural initiatives addressing sustainability: two case studies in Hawke's Bay, Aotearoa New Zealand: a thesis presented in partial fulfilment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Agriculture & Environment at Massey University](#), Manawatū, Aotearoa (Doctoral dissertation, Massey University).
- Wens, M., Veldkamp, T. I., Mwangi, M., Johnson, J. M., Lasage, R., Haer, T., & Aerts, J. C. (2020). [Simulating small-scale agricultural adaptation decisions in response to drought risk: an empirical agent-based model for semi-arid Kenya](#). *Frontiers in water*, 2(15), doi: 10.3389/frwa.2020.00015.
- Woodhill, J., Hasnain, S., & Griffith, A. (2020). [Report What Future for Small-Scale Agriculture?](#) Foresight 4food.
- Zhang, Y., He, L., Liu, L., & Min, Q. (2020). [Labor productivity of small-scale agriculture and its influence on agricultural landscape conservation in mountainous areas in China: a case study of rice farming in Hani terraced region](#). *Environmental Science and Pollution Research*, 27, 39795-39806.